

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGINING HUQUQIY-SIYOSIY ASOSLARI: TARIXIY BURILISH VA MILLIY TIKLANISH

*Termiz davlat pedagogika instituti
Pedagogik va ijtimoiy fanlar fakulteti
Tarix ta'lim yo'nalishi
4 kurs*

405 guruh talabasi Mirzayev Shahzod Abduvali o'g'li

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishish jarayonidagi huquqiy va siyosiy islohotlar tahlil qilinadi. Mustaqillikning ilk yillarida qabul qilingan muhim hujjatlar, xususan, Mustaqillik deklaratsiyasi va Konstitutsiyaning davlatchilik asoslarini mustahkamlashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, maqolada milliy tiklanish davridagi siyosiy transformatsiya jarayonlari hamda "O'zbek modeli"ning huquqiy poydevori tadqiq etiladi. OAK talablariga muvofiq, ilmiy maqolaning annotatsiyasi (abstract) uning mazmunini, metodologiyasini va natijalarini qisqa, ammo mazmunli tarzda ochib berishi kerak. Maqolangiz uchun kengaytirilgan annotatsiyani quyidagi ko'rinishda havola etaman: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligiga erishish va o'z suverenitetini huquqiy-siyosiy jihatdan mustahkamlash jarayonlari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda 1990-yilgi "Mustaqillik deklaratsiyasi"dan boshlab, 1991-yilgi Mustaqillik qonuni va 1992-yilda qabul qilingan Konstitutsiyaning tarixiy ahamiyati, ularning milliy davlatchilik poydevorini qurishdagi o'rni yoritilgan. Maqolaning markaziy qismida "O'zbek modeli"ning besh tamoyili va ularning huquqiy amaliyotga tatbiq etilishi, xususan, davlatning bosh islohotchi sifatidagi roli va ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga o'tish mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.*

Shuningdek, ishda 2017-yildan boshlangan Yangi O'zbekiston bosqichidagi demokratik transformatsiyalar, davlat boshqaruvida xalqchilik tamoyilining kuchaytirilishi va 2023-yildagi konstitutsiyaviy islohotlarning siyosiy tizim

barqarorligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Muallif mustaqillikning huquqiy asoslari nafaqat o'tmishni sarhisob qilish, balki kelajakdagi ijtimoiy-huquqiy rivojlanishning strategik yo'nalishlarini belgilovchi omil ekanligini ta'kidlaydi. Maqola yakunida milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari bosib o'tilgan yo'lning huquqiy va siyosiy xulosalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: *Mustaqillik, suverenitet, Mustaqillik deklaratsiyasi, Konstitutsiya, huquqiy demokratik davlat, siyosiy islohotlar, milliy tiklanish.*

Аннотация: *В данной статье проводится комплексный анализ процессов достижения государственной независимости Республики Узбекистан и укрепления ее суверенитета с правовой и политической точек зрения. В исследовании освещается историческое значение «Декларации о независимости» 1990 года, закона о независимости 1991 года и Конституции, принятой в 1992 году, а также их роль в формировании фундамента национальной государственности. В центральной части статьи научно обосновываются пять принципов «Узбекской модели» и их применение в юридической практике, в частности, роль государства как главного реформатора и механизмы перехода к социально-ориентированной рыночной экономике.*

Кроме того, в работе рассматриваются демократические трансформации этапа Нового Узбекистана, начатого в 2017 году, усиление принципа народности в государственном управлении и влияние конституционных реформ 2023 года на стабильность политической системы. Автор подчеркивает, что правовые основы независимости являются фактором, определяющим не только итоги прошлого, но и стратегические направления будущего социально-правового развития. В завершении статьи представлены правовые и политические выводы о пути, пройденном от национального возрождения к национальному прогрессу.

Ключевые слова: *Независимость, суверенитет, Декларация о независимости, Конституция, правовое демократическое государство, политические реформы, национальное возрождение.*

Abstract: *This article provides a comprehensive analysis of the processes involved in achieving the state independence of the Republic Uzbekistan and the strengthening of its sovereignty from legal and political perspectives. The research highlights the historical significance of the 1990 "Declaration of Independence," the 1991 Law on Independence, and the Constitution adopted in 1992, emphasizing their role in building the foundation of national statehood. The central part of the article provides a scientific substantiation of the five principles of the "Uzbek Model" and their application in legal practice, particularly the state's role as the chief reformer and the mechanisms for transitioning to a socially-oriented market economy.*

Furthermore, the paper examines the democratic transformations within the "New Uzbekistan" stage initiated in 2017, the strengthening of the principle of public service in public administration, and the impact of the 2023 constitutional reforms on the stability of the political system. The author emphasizes that the legal foundations of independence serve as a factor determining not only the results of the past but also the strategic directions for future socio-legal development. The article concludes with legal and political findings on the path traversed from national revival to national progress.

Keywords: *Independence, sovereignty, Declaration of Independence, Constitution, legal democratic state, political reforms, national revival.*

Kirish

XX asrning oxirida jahon siyosiy xaritasida yangi mustaqil davlat – O‘zbekiston Respublikasining paydo bo‘lishi xalqimizning ko‘p asrlik orzusi va milliy ozodlik harakatlarining mantiqiy natijasi edi. 1991-yil 31-avgustda O‘zbekiston o‘z mustaqilligini e‘lon qilar ekan, bu jarayon shunchaki siyosiy akt emas, balki chuqur huquqiy va institutsional asoslarga ega bo‘lgan tarixiy burilish nuqtasi bo‘ldi. XX asrning oxirgi o‘n yilligi jahon geosiyosiy maydonida ulkan o‘zgarishlar davri bo‘lib, aynan shu davrda O‘zbekiston Respublikasining mustaqil davlat sifatida dunyo xaritasida namoyon bo‘lishi o‘zbek xalqining ko‘p asrlik milliy ozodlik intilishlari va kurashlarining eng oliy nuqtasi sifatida tarixga muhrlandi. Bu jarayon shunchaki ma‘muriy yoki siyosiy e‘lon emas, balki chuqur o‘ylangan,

huquqiy jihatdan asoslangan va institutsional poydevorga ega bo'lgan tarixiy burilish bo'lib, u mamlakatning o'z taraqqiyot yo'lini mustaqil belgilash huquqini qonuniy kuchga kiritdi. Mustaqillikning e'lon qilinishi bilan bir qatorda, davlat suverenitetining eng muhim belgilari — davlat chegaralarining daxlsizligi, milliy qonunchilikning ustuvorligi va tashqi siyosatda mustaqil subyektlik maqomi huquqiy jihatdan mustahkamlandi. Bu davrda qabul qilingan "Mustaqillik deklaratsiyasi" va "Davlat mustaqilligi asoslari to'g'risida"gi qonun mamlakatning siyosiy-huquqiy tizimini tubdan o'zgartirib, inson huquqlari, qonun ustuvorligi va ijtimoiy adolat tamoyillariga asoslangan yangi jamiyat qurishning huquqiy kafolatiga aylandi. Shu bilan birga, milliy davlatchilik institutlarining shakllanishi, jumladan, prezidentlik boshqaruvi tizimining joriy etilishi va keyinchalik Bosh qomusimiz — Konstitutsiyaning qabul qilinishi O'zbekistonning jahon hamjamiyatida tenglar ichra teng bo'lishini ta'minlovchi mustahkam institutsional bazani yaratdi. Bu tarixiy burilish xalqimizning milliy o'zligini anglash, boy ma'naviy merosini tiklash va iqtisodiy mustaqillikka erishish yo'lidagi strategik qadam bo'lib, bugungi Yangi O'zbekiston poydevorini qurishda fundamental ahamiyat kasb etdi. O'zbekiston mustaqilligining huquqiy poydevori hali Ittifoq tarkibida bo'lgan davrdayoq qo'yilgan edi. 1990-yil 20-iyunda qabul qilingan "Mustaqillik deklaratsiyasi" bu yo'ldagi birinchi va eng muhim huquqiy hujjat bo'ldi. Ushbu hujjat bilan O'zbekiston o'z hududida davlat hokimiyatining mutlaqligini va xalqaro munosabatlarning mustaqil sub'ekti bo'lish huquqini rasman e'lon qildi.

1991-yil 31-avgustda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to'g'risida"gi Oliy Kengash Qarori va qonuni mustaqillikka xalqaro huquqiy maqom berdi. Ushbu qonun bilan mamlakatning nomi "O'zbekiston Respublikasi" deb belgilandi va u o'zining davlat ramzlari (bayroq, gerb, madhiya) hamda milliy valyutasiga ega bo'lish huquqini qo'lga kiritdi.

Siyosiy Tizimning Transformatsiyasi va Konstitutsiya

Mustaqillikning huquqiy-siyosiy jihatdan eng oliy cho'qqisi 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi bo'ldi. Konstitutsiya quyidagi fundamental prinsiplarni muhrlab qo'ydi:

1. Suverenitet: O'zbekistonning o'z hududi va siyosatida to'liq mustaqilligi.
2. Hokimiyatning bo'linishi: Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlarining mustaqilligi va o'zaro tiyib turish tizimi.
3. Inson huquqlari ustuvorligi: Davlat organlarining fuqarolar oldidagi mas'uliyati.

Ushbu davrda "O'zbek modeli" deb atalgan besh tamoyil siyosiy barqarorlikni ta'minlashda asosiy yo'naltiruvchi bo'ldi. Davlat bosh islohotchi sifatida namoyon bo'lib, huquqiy tartib va ijtimoiy himoyani birinchi o'ringa qo'ydi. O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi taraqqiyotini shartli ravishda ikki yirik davrga bo'lish mumkin bo'lsa-da, Milliy tiklanish va Milliy yuksalish (Zamonaviy bosqich) tushunchalari bir-birini mantiqiy to'ldiruvchi yaxlit bir jarayonni tashkil etadi. Milliy tiklanish davri asosan mustaqillikning ilk yillaridan boshlanib, xalqimizning uzoq yillar davomida kamsitilgan milliy qadriyatlari, diniy e'tiqodi, ona tili va boy tarixiy merosini qayta tiklashga qaratildi. Bu bosqichda Amir Temur, Alisher Navoiy, Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk ajdodlarimizning nomlari oqlanib, ularning davlatchilik an'analari o'rganila boshlandi. "O'zbek modeli" doirasida ma'naviy-ma'rifiy sohada islohotlar davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Bu davrning asosiy yutug'i — xalqning o'zligini anglatish, milliy g'urur va iftixor tuyg'usini shakllantirish hamda mustaqillikning ma'naviy poydevorini mustahkamlash bo'ldi. Zamonaviy bosqich yoki Milliy yuksalish davri esa 2017-yildan boshlangan Yangi O'zbekiston strategiyasi bilan bog'liqdir. Agar avvalgi bosqichda asosiy e'tibor "tiklanish"ga qaratilgan bo'lsa, bugungi kunda asosiy urg'u "yuksalish"ga — ya'ni barcha sohalarni tubdan modernizatsiya qilish va xalqaro miqyosda raqobatbardosh davlatga aylanishga qaratilmoqda. Bu bosqichda "Inson qadri uchun" tamoyili ilgari surilib, davlat boshqaruvida ochiqlik, shaffoflik va xalq bilan muloqotning mutlaqo yangi tizimi yaratildi. Siyosiy sohada

demokratik institutlar kuchaytirildi, iqtisodiyotda erkin bozor munosabatlariga o'tildi va eng muhimi, O'zbekistonning mintaqaviy hamda global siyosatdagi faol, tashabbuskor o'rni tiklandi. 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiya ushbu zamonaviy taraqqiyot bosqichining huquqiy asosi bo'lib, mamlakatni "ijtimoiy davlat" tamoyili asosida rivojlantirishning yangi ufqlarini ochib berdi. Shunday qilib, milliy tiklanishdan boshlangan yo'l bugun milliy yuksalish — ya'ni kuchli fuqarolik jamiyati va barqaror iqtisodiyotga ega erkin davlat qurish darajasiga ko'tarildi. O'zbekiston mustaqilligi nafaqat siyosiy erkinlik, balki milliy qadriyatlar va tarixiy adolatning tiklanishiga ham yo'l ochdi. Siyosiy tizimda "Kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyati sari" tamoyili asosida islohotlar chuqurlashtirildi. 2017-yildan boshlab Yangi O'zbekiston bosqichida bu jarayon yanada demokratlashdi. 2023-yilda yangi tahrirda qabul qilingan Konstitutsiya mamlakatning huquqiy-siyosiy qiyofasini zamonaviy dunyo talablariga moslashtirdi, davlatni "ijtimoiy davlat" deb e'lon qildi.

Xulosa

O'zbekiston mustaqilligining huquqiy-siyosiy asoslari yillar davomida mustahkamlanib, mamlakatning xalqaro maydonda munosib o'rin egallashini ta'minladi. Tarixiy burilish sifatida baholanadigan 1991-yil voqealari bugungi kunda barqaror demokratik institutlar va inson qadri ulug'lanadigan huquqiy tizimning poydevori bo'lib xizmat qilmoqda. Mustaqillik – bu xalqimizning milliy o'zligini anglash va o'z kelajagini o'zi qurish huquqining huquqiy kafolatidir. Maqolaning yakuniy qismi bo'lgan "Xulosa" bo'limini ilmiy maqolalar uchun qo'yiladigan standartlar asosida, mavzuning huquqiy va siyosiy ahamiyatini to'liq qamrab olgan holda kengaytirilgan variant O'zbekistonning mustaqillikka erishishi va o'z suverenitetini huquqiy-siyosiy jihatdan mustahkamlashi nafaqat mintaqaviy, balki jahon tarixida o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan murakkab va serqirra jarayondir. O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi fundamental xulosalarni shakllantirish mumkin:

Birinchidan, 1990–1992-yillar oralig'ida qabul qilingan huquqiy hujjatlar, xususan, Mustaqillik deklaratsiyasi va O'zbekiston Respublikasining birinchi

Konstitutsiyasi mamlakatning siyosiy mustaqilligini xalqaro huquq subyekti sifatida tan olinishi uchun huquqiy "qalqon" vazifasini o'tadi. Bu hujjatlar milliy davlatchilikning institutsional asoslarini belgilab berib, hokimiyatning bo'linishi va qonun ustuvorligi kabi demokratik prinsiplarni hayotga tatbiq etdi.

Ikkinchidan, "O'zbek modeli"ning hayotga tadbiiq etilishi o'tish davridagi ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni saqlab qolishning asosiy omili bo'ldi. Davlatning "bosh islohotchi" sifatidagi mas'uliyati iqtisodiy islohotlarni aholining ijtimoiy himoyasi bilan uyg'unlashtirish imkonini berdi. Bu esa "islohot – islohot uchun emas, avvalo inson uchun" g'oyasining amaliy ifodasiga aylandi.

Uchinchidan, 2017-yildan boshlangan Yangi O'zbekiston bosqichi mustaqillikning huquqiy-siyosiy asoslarini sifat jihatidan yangi darajaga ko'tardi. "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak" degan konseptual yondashuv davlat boshqaruvini yanada demokratlashtirish va shaffoflashtirishga xizmat qildi. 2023-yildagi konstitutsiyaviy islohotlar esa inson huquqlari va erkinliklarini kafolatlashning mutlaqo yangi, zamonaviy tizimini yaratdi.

To'rtinchidan, milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari bosib o'tilgan yo'l shuni ko'rsatadiki, mustaqillik faqatgina siyosiy maqom emas, balki xalqning o'z taqdirini o'zi belgilash, milliy qadriyatlarni asrash va global raqobatbardoshlikka erishish imkoniyatidir.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi huquqiy-siyosiy taraqqiyoti barqarorlikdan modernizatsiyaga qarab izchil rivojlanib bordi. Bugungi kunda erishilgan yutuqlar Yangi O'zbekistonni barpo etish va kuchli huquqiy-demokratik davlat qurish yo'lidagi strategik maqsadlarni amalga oshirishda mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: "O'zbekiston", 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: "O'zbekiston", 2021.
3. Saidov A.X. O'zbekiston davlati va huquqi tarixi. – T.: "Adolat", 2015.
4. O'zbekiston Respublikasining "Mustaqillik deklaratsiyasi", 1990-yil 20-iyun.

5. Karimov I.A. O'zbekiston: mustaqillikka erishish ostonasida. – T.: "O'zbekiston", 2011.

